

І. М. Пігуляк.

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА НА БУКОВИНІ — А БУКОВИНЦІ В КАНАДІ.

(Продовження).

XIII.

„Поважаний Конгресе!

Буковинська архидієцезія, як нам відомо з історичних жерел повстала з території радовецького єпископства й з частини сучасної митрополії. Вони приналежали тоді до горішньої Молдавії (tara de sus). В сій частині Молдавії, ще перед завандруванням Румунів з Семигороду та Мармарошу Українців (Малороси)* уважалось первісним населенням сього краю. В Лаврентієвій Хроніці (Петербург, 1872, стор. 12) знаходимо в уступі про найдавніші руські племена з X—XI століття таке місце:

„Вздовж Дністра аж до середнього Дунаю поселилися Угличі й Тіверці. Вони знаходилися в великій скількості, будували свої замки вздовж Дністра аж до Чорного моря, яких сліди ми можемо ще й сьогодні всюди подибати по теперішній Бесарабії. Їх прозивали старинні Греки „Великоскитами“. Колиж десь в половині XI століття, Печеніги а потім Кумани (Половці) залили наші краї, то не знищили їх а народ засимілювали, але самі підпали впливови руського народу, який тоді був паном сього краю. Найкращий доказ нехай послужить назва сьогоднішніх карпатських **Гуцулів**, що повстала з куманського слова „Ueen“ або Gueen. Се племя було осіло в Карпатах й підпало цілковитому впливови руського народу — для котрого було й засновано в Мількові в році 1227 римо-католицьке єпископство.

Ми пригадуємо собі далше про існування **галицького князівства**, яке простягалось по землях Тіверців та Угличів вздовж Дністра, Прута, Серету до Дунаю й Карпат, як жерело до сього служить нам наша історична пісня „Слово о полку Ігоровім“, в якій говориться, що галицький князь Ярослав Осмомисл (1153-1187) панував не лиш на землях, що тягнулися до Чорного моря, середнього Дунаю, але аж до **Желізних Воріт**.

Далше ми знаходимо, ще одно старше жерело з року 1134, що вказує, що ще перед князем Ярославом Осмомислом, руський берландський князь Іванко Ростиславович уділяв купцям з Мессемирії якісь певні купецькі привілеї. З сього жерела видно досить ясно, що князь Іванко Ростиславич називає себе: „от стола галицького князь Берладський“. На підставі сього ми можемо свідомо твердити, що тоді находилася там Руська держава, до котрої приналежала й частина полудневої Молдавії.

Ми довідуємося також з Хроніки Гіпатія (Hupatius) (Полное собрание русских летописей, Петербург, 1845, том II, стор. 83), що мешканці долишнього Дунаю були рибаками й були підданими галицького князівства. Саме ім'я теперішнього міста Галац (Galati) не означає нічого іншого, як давній „Малий Галич“ для відміни князівського столичного міста Галич над Дністром.

На підставі сих історичних жерел, ми можемо з певністю твердити, що вже в X столітті частину Молдавії й Буковину замешкували Українці й треба їх уважати за первісних мешканців сьї країни.

Перші відомости про вандрування Волохів (Wlachen) й їх осадження на тодішній території галицького князівства походять десь з другої половини XII століття (порівняй Калужняцький й Мікросіч über die Wanderung der Rumunen (про вандрування Румунів) в історичних документах Академії Наук, Відень 1879, стор. 50) й ми зовсім не помилимося, як скажемо, що теперішні Волохи в полудневій Молдавії й полудневій Буковині не будуть первісним населенням сьї території, але зайдами.

Під татарським пануванням, яке тревало століттями, повстали на землях Молдавії, яку замешкували Українці, Половці, Волохи й приналежали до галицького князівства, з причин межусобиць князівського роду та не доброї звязи, маленькі самостійні князівства, про котрих існування стрічаємо ми згадку так часто в старих румунських документах.

З того часу припадає також повстання на якийсь час самостійної території, що називалась „Шипинська земля“, до якої складу входили північно-західна Буковина, частина теперішнього галицького Покуття, та північної частини Хотинського округу.

*) Проф. др. Козак належав довгий час до кацапської партії й як такий завсідги називав себе руским а Українців Полуднево або Маорусинами. В роках 1922-24 він був вибраний сенатором кіцманецького округу до румунського парламенту. А що заступав в сенаті свідомий український елемент, то вже був причеволений уживати слова Українець або, як він називав по німецьки або румунськи Ruthener, або Ruteana. Від сього часу він вже зближався до Українців, не заперечував їх існування, однак ще все таки тягнув в сторону Росії.

ського округу. Замки сьї території, як Цецен, Хмелів, Хотин, перекази, які стрічаємо в сьогоднішнім великім близько 4000-нім селі кіцманецького повіту Шипинці, служать нам як історичні жерела (гляди старинні документи з вересня 1436, 1444, в чтеніях московського університету 1887, том III Уляницький, Матеріали для історії взаємних відносин Росії, Польщі, Молдавії, Волохії й Туреччини в XIV. віці, в Hormuzachi: Documente priv. la istoria Romanilor, том I. 2).

В таких то не скристалізованих політичних відносинах припадають воєнні походи угорського короля Людвика I на Татар, в котрім поході брали участь і угорські Волохи (Wlache), що спричинило потім два великі переселення (descalearea) сих Волохів з Семигороду та Мармарошського округу під проводом воеводи Дрогоша, а пізніше Богдана. Посунення в сім переселенню під проводом вище згаданих князів спинилося на границях „Шипинської землі“, котра пізніше, як вимер княжий рід галицького престолу не могла удержатися, а була підбита польським королем Казимиром Великим 1349 року.

Зараз по сім знаємо про боротьбу між Богданами а Музатами та Корятівичами (з Каменця Подільського) о престіл молдавського воевідства, до якого Юрій Корятівич з Каменця Подільського убігав на підставі свого ортодоксального права, що говорить само за себе, що рівночасно з Румунами і первісне руське населення причинилося не мало до заснування Молдавського Воевідства.

В Боярській „Раді“ молдавських князів, як ми знаємо з старинних памятників засідали також побіч румунських радних й руські, навіть руська мова мала такий сильний вплив на румунських бояр, воеводів, що її уживано в канцелярських воеводів та дворах бояр.

З старинних памятників, документів, княжих записів на монастирі, довідуємося, що вони були писані руською мовою, не навіть старославянською (бо її тоді уживано лиш по церквах), але чистою живою українською мовою, такою як тоді наш народ говорив. Історичні правдиві факти вказують нам, що в тім часі української мови уживано по канцелярських воеводів, в державнім урядуванні, дипломатичних зносинах й переговорах, як також й в приватнім життю молдавських бояр та шляхти — з сих історичних жерел, яких ніхто заперечити не може досить ясно видно, що український нарід мусів стояти що до культури богато вище за румунський. Сей вплив української мови панував аж десь до половини XVII віку, коли то Воевода Василь Липул ввів намісць української урядової мови — румунську.

З сього можемо сміливо заключувати, що наші предки підпомагали немало в скріпленню Молдавської держави — як також й обороняли її своїми грудьми за часів **Александра Доброго та Стефана Великого**.

З часом румунський елемент почав скріплятися й мало по малу витиснув та з'їв український. Що се ставалося поступенно можна бачити, як з української історії так й з румунської мови, як вона поступенно розвивалась, що почала з часом викидати й українські слова, яких в той час в румунській мові було не менше 70%, а ще й тепер можна немало подибати до 25% (хоть Румуни такі хитрі майстри в присвоєнню чужих слів, що їх походження трудно з часом побачити).

Як представлялися гієрархічні відносини на полі церковнім в тім часі в Молдавії?

Се найкраще стверджують румунські історики, що їх митрополити й єпископи були висвячувані через довгі літа галицькими митрополитами й від них через довгі часи були зависимі.

Далше знаємо, що як в році 1395 митрополитий престіл в Сучаві був не занятий, то на двох претендентів на сей престіл єпископа Мелетія й Йосифа, Царгородський патріарх Антоній наложив був анатему, за провину. Князь Стефан I, вислав був свого протопопа Петра, щоб той вирівняв непорозуміння між патріархом а обома єпископами та призначив одного з них на митрополита в Сучаві. Патріарх не хотів з початку нічого уступити й ми маємо з того часу чотири письма від нього в сій справі (гляди Мікросіч й Мілер: Acta et diplomata sacra et profana, Vol. II. Acta patriarchatus Constantinopolitani S. 241-245) в яких патріарх називає край й Митрополію попри назву **Мавровлахія й Россовлахія**.

1) В першій листі до ново-назначеного адміністратора протопопа Петра — Патріарх пише по грецьки, що в перекладі звучить: „До поважаного протопопа **Россовлахії** князя Петра... адміністратора й управителя **єпископства Россовлахії**“.

2) В другім листі: „До Великого й Славного **Господаря Воеводи... Россовлахії... князя Стефана**“.

3) В третім листі до обох єпископів на котрих наложив клятву: „До виклятих **россовлахських єпископів Йосифа** (с. е. Музат вуйко Александра Доброго) й Мелетія“...

(Далше буде)